

**Розширений план лекцій
з дисципліни «Історія філософії Стародавнього Сходу»**

**Лекційних годин - 30
Викладач – Розова Т.В.**

**Модуль I
ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА СТАРОДАВНЬОЇ ІНДІЇ**

Тема 1. Індійська філософія доби брахманів. Індійська філософія доби брахманів. Історичне, природне і етнокультурне багатоманіття давньоіндійської цивілізації. Соціальна структура Стародавньої Індії. Варни: брахманів, кшатріїв, вайшів, шудрів, ачхутів.

Тема 2. Ведичний період. Ведичний період. Стилiстичні особливості ранніх вед. Чотири групи текстів ведичної літератури: Рігведа – «Веда гімнів», Самаведа – «Веда співів», Яджурведа – «Веда жертовних формул», Атхарведа – «Веда заклинань». Загальна характеристика систем брахманізму: визнання авторитету вед, домінування сакрального моменту над когнітивним, специфіка літератури сутр, віра в перевтілення і звільнення (мокшу) від земних страждань.

Тема 3. Філософія в Упанішадах і «Бхагавадгіті». Філософія в Упанішадах. Формування в ранніх упанішадах основних філософських категорій. Відображення моральних проблем в упанішадах: проблеми зла і страждання, мокши, карми і майбутнього життя як воздаяння. Основні культурні пам'ятки епічного періоду Стародавньої Індії: «Махабхарата», «Рамаєна», «Закони Ману». «Бхагавадгіта» як синтез релігійних і філософських ідей: трансформація брахманізму, вчення про належну дію, йогу, вчення про істинне знання. Відношення Гіти до інших систем. Основні ідеї чарваки.

Тема 4. Джайнізм. Філософія джайнізму. Метафізика джайнізму: субстанція і якість, джива і аджива, матерія і час, атомістична теорія. Теорія пізнання і логіка. Етика джайнізму («три перлини»). Особливості джайнізму як релігійної доктрини. Виникнення буддизму, три сходинки його еволюції. Каноніка («Трипітака» раннього буддизму). Етика буддизму і її психологічна основа.

Тема 5. Ортодоксальні індійські вчення: ньєя та вайшешика. Ортодоксальні індійські вчення. Система ньєя. Історична періодизація, література, засновники. Логіка ньєя – науки про правильне пізнання світу шляхом доведення. Чотири умови всякого пізнання: суб'єкт, об'єкт, засоби і результат пізнання. Співвідношення інтуїції і логіки і процесі пізнання. Філософські ідеї школи вайшешики. Історія u1074 виникнення, література, засновники. Відношення вайшешики й інших шкіл (ньєя, буддизму, джайнізму). Категоріальне розроблення теорії створення й пізнання: проблема субстанції, якості, діяння, спільності, особливості і т.п.

Тема 6. Ортодоксальні індійські вчення: санкхья та йога. Філософські ідеї санкхьи. Проблема історичної періодизації і література. Санкхья і упанішади, санкхья і буддизм, санкхья і «Махабхарата». Метафізика санкхьи і теорія причинності. Пракриті і гунни. Пуруша як істинне «Я». Питання розвитку Всесвіту. Доктрина звільнення від страждань і проблема буття Бога. Патанджалі як теоретик класичної йоги. Йога і упанішади. Вчення про свідомість, проблеми самадхи та нірвани. Метафізичні і психологічні проблеми йоги. Вісімкові засоби йоги і проблема морального шляху людини. Йога і санкхья – загальне і специфічне. Йога як психотехніка.

Тема 7. Ортодоксальні індійські вчення: міманса та веданта. Філософські ідеї міманси. Література і основоположники. Міманса і веди. Трансцендентне значення дгарми – як центральна проблема міманси. Реальність світу як єдина можлива умова досвіду і життя. Вісім категорій і дев'ять субстанцій, що відображають природу реальності. Проблема мокши як стану атмана. Історико-культурне значення вчення міманси.

Виникнення веданти: її джерела. Вчення про Брахмана як незнищеної сутності слова. Розвиток вчення про Брахмана, його пізнання і вивільнення. Філософські ідеї адвайти-веданти Шанкари. Вчення про світ і його пізнання. Проблема чистого Брахмана як свідомості. Феноменальність світу і шести форм вірогідності його пізнання.

Тема 8. Буддистська філософія Індії: вайбгашіка та саутрантика. Буддистська філософія Індії. «Дгарма» як центральне поняття буддистської філософії. Вчення про чотири шляхи до істини Будди. Теорія карми, сансари, заперечення безсмертя душі, свободи волі, Бога як творця Всесвіту. Буддистська концепція причинності. Етика буддизму та її відношення до ведичної традиції. Буддистська йога. Буддизм як релігія. Вплив буддизму на філософію і культуру Індії. Філософія вайбгашіків. Заперечення сутр і визнання Абхидгарми як єдиного авторитетного джерела. Школа саутрантиків. Визнання авторитета сутр. Засновники школи. Принцип миттєвої дії. Проблема творення світу, Бога й нирвани.

Тема 9. Буддистська філософія Індії: мадг'ямака та йогачара. Філософія мадг'ямаків. Феноменалізм і теорія відношень, досвід пізнання як ілюзія, що виникає з відносин. Дві істини: емпірична і трансцендентальна. Проблема нирвани як абсолюту і шести трансцендентних чеснот. Основні ідеї школи йогачара. Джерела і засновники школи. Проблема нирвани як звільнення від ілюзій, що приймають форму об'єктів. Види нирвани.

Модуль II

СТАНОВЛЕННЯ ДАВНЬОКИТАЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ ФОРМУВАННЯ КЛАСИЧНИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ШКІЛ КИТАЙСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Тема 10. Релігійні та натурфілософські витоки філософії в Китаї. Релігійні та натурфілософські витоки філософії в Китаї. Китайська Піднебесна як один з типів цивілізації. Людина і суспільство в системі західних і традиційних східних цінностей. Поняття китайської філософії, її місце в світовій філософії. Історія вітчизняного і українського китаєзнавства. Основні види релігійних уявлень в Стародавньому Китаї: тотемізм, анімізм, культ мертвих, культ предків, культу Неба і Землі. Перші натурфілософські ідеї. Уявлення про «п'ять стихій», полярні сили Інь і Ян.

Тема 11. Філософська ієрогліфічна система «І-цзін» («Книги Перемін»). Філософська ієрогліфічна система «І-цзін» («Книги Перемін»). Своєрідність ієрогліфічної писемності. Час створення «І-цзін» і три покоління досконаломудрих. Основні категорії «Книга Перемін» – закладання основ китайської філософії. Триграми. Гексаграми. Онтологія і діалектика в структурі гексаграм. Відображення ідеї ситуації та її розвитку в поєднанні і порядку розташування рис гексаграми. «І-цзін» в оцінках східної і західної науки – від «книги ворожін» до «філософського трактату».

Тема 12. Другий шар «І-цзін»: філософські коментарі («Десять крил»). Їх склад і час написання. Проблема авторства. Роль у становленні концепції дуальної природи космосу і людського суспільства; поняття «Тай цзи», ідея всезагального «Шляху» («Дао»). Три філософських суб'єкти в «Книзі Перемін»: «досконаломудра людина», «шляхетний чоловік» і даоська досконала людина. Роль ідей «Книги Перемін» в розвитку китайської класичної філософії.

Тема 13. Натурфілософія (інь-ян цзя) і класичний даосизм. Поняття «філософська школа». Критерії виокремлення шкіл в китайській філософії. Шість основних шкіл за версією Сима Таня: їх характеристика. Взаємопроникнення положень одних шкіл в інші, синтетичний характер китайської філософії. Натурфілософія (Інь-Ян Цзя). Світоглядна класифікація даосизму, місце і роль даосизму в системі давньокитайської філософії. Лао-цзи, філософська автобіографія. Проблема авторства «Дао де цзін». Співвідношення природності і штучності у Лао-цзи. Тотожність досконаломудрої людини і Дао.

Досконаломудра людина і Піднебесна. Підготовка Піднебесної до гармонізації. Досконаломудра людина у ролі вождя Піднебесної. Військова доктрина Лао-цзи.

Тема 14. Класичне конфуціанство. Класичне конфуціанство. Конфуцій, біографія філософа. Авторство «Лунь юй». Місце Конфуція в соціоприродній вертикалі Піднебесної. Конфуцій в якості досконаломудрої людини й хранителя культури. Дао і Де Конфуція. Шляхетний муж – конфуціанський ідеал діяльнiсного і міркуючого суб'єкту. Дао шляхетного мужа. Шляхетний муж в статусі філософа, політика, законодавця моральних норм, ідеального правителя стародавності. Перспектива духовного удосконалення людини, розширення Дао людиною. «Лунь юй» і китайська культура.

Тема 15. Моїзм, легізм, школа імен. Моїзм. Мо-цзи, засновник філософської школи і організації моїстів, філософ, державний діяч, дипломат. Таза «шанування талантів» – одна з умов існування справедливості. Вчення Мо-цзи про пізнання. Предмет пізнання, роль практичного досвіду. Три критерії істинного знання: підстава, джерело, застосовність. Внесок пізніх моїстів і вчення про пізнання. Вчення про метод отримання істинного знання і способах його застосування. Сім методів розмірковування. Школа закону (Фа Цзя) – легізм. Семантика терміна фа. Світоглядна кваліфікація легізма з точки зору його належності до філософії. основні представники легізму й письмові джерела його вчення. Економічна й політична програма Шан Яна. Школа імен (Мін Цзя). Головні представники. Постановка й рішення питань про форми, способи і закономірності мислення і пізнання. Теоретичне розробляння основ формальної логіки. Два напрямки всередині школи імен: «школа подібностей і відмінностей» і «школа відділення твердого і білого».